

ULAŞIMDA DEMİRYOLU GERÇEĞİ ODA RAPORU YAYIMLANDI

Makina Mühendisleri Odası tarafından güncellenerek yayına hazırlanan “Ulaşımında Demiryolu Gerçeği Oda Raporu” nedeniyle 21 Temmuz 2009 tarihinde Oda Yönetim Kurulu Sekreteri Ali Ekber Çakar tarafından bir basın açıklaması yapıldı.

Bilindiği gibi 22 Temmuz 2004 tarihinde Haydarpaşa–Ankara seferini yapmakta olan hızlandırılmış trenin Sakarya'nın Pamukova ilçesinde raydan çıkarak devrilmesi sonucunda 41 yurttaşımız ölmüş, 81 yurttaşımız yaralanmış; bu olay üzerine gerek “hızlı tren” gerekse “demir yolu politikaları” kamuoyu nezdinde daha çok tartışılır olmuştur.

Geçtiğimiz günlerde kamuoyunun dikkatine sunduğumuz ve Türkiye'nin demir yolu politikalarını irdeleyen “Ulaşımında Demiryolu Gerçeği Oda Raporu”muz, ulaşım ve demir yolu politikalarının temel unsurlarını aydınlatıcı bir içerikle hazırlanmıştır. Raporda ulaştırmanın önemi, sömürgecilik kısılcacındaki Osmanlı Dönemi, Cumhuriyet'in ilk dönemleri, 1950'den günümüze durum, istatistiklerle demir yollarının durumu, “yüksek hızlı tren” ve doğru bir demir yolu politikası için sıraladığımız öneriler, aşağıda özetle kamuoyunun dikkatine sunulmaktadır.

Demir Yollarının Yüzde 82'si 1950 Yılına Kadar Yapıldı

Osmanlı İmparatorluğu döneminde demir yolu yapımı, özellikle Avrupa sermayesinin istemleri ve Büyük Britanya İmparatorluğu'nun Arap Yarımadası üzerinde hegemonyasını perçinlemek, Bağdat–Basra üzerinden Hindistan ve Asya'daki sömürgelerine uzanan yolu güvencede tutma çabalarıyla başlamıştır. Dönemin demir yolu projeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu Duyun–u Umumiye'ye kadar varan ciddi bir borç kısılcacına da almıştır.

Mevcut demir yollarımızın yüzde 41,5'i Cumhuriyet'in ilanından önce, yüzde 40,5'i de 1923–1950 döneminde yapılmıştır. 1923–1950 arasında 27 yılda ortalama 172 km demir yolu inşa edilirken, 1950'den sonra yılda ortalama 34 km olmak üzere 58 yılda yalnızca 1.981 km demir yolu yapılmıştır. 1950 yılı itibarıyla 9 bin 24 km olan toplam demir yolu hattı uzunluğu 2008 yılı sonunda 11 bin 5 km'dir.

II. Dünya Paylaşım Savaşı'ndan kârlı çıkan otomotiv ve petrol şirketlerinin tercihleri ve ABD'nin Marshall Planı ile Türkiye'ye dayatılan ulaşım politikası uyarınca demir yollarının geliştirilmesi neredeyse durdurulmuş ve kara yolu ulaştırma alt sistemi geliştirilmiştir.

1950 Sonrasında Demir Yolları Sürekli Geriledi

Türkiye'de 1950 yılına kadar yolcu ve yük taşımaları ağırlıklı olarak demir yolu ve deniz yolu ile yapılmıştır. 1950 yılında demir yolu taşıma oranları yolcuda yüzde 42, yükte yüzde 78 iken, 2008 yılında demir yolu taşımacılığı yolcuda yüzde 1,7'ye, yükte yüzde 5,3'e gerileme yaşamış; kara yolu taşımacılığı ise 1950'den 2008'e yükte yüzde 19'dan yüzde 91,7'ye, yolcuda ise yüzde 49'dan yüzde 98,3'e yükselmiştir. Bu veriler ülkemizde var olan diğer ulaşım alternatiflerine rağmen ulaşımın kara yolu üzerine yıkıldığını göstermektedir. Oysa Türkiye gibi otomotiv ve petrolde dışa bağımlı bir ülkenin kara yolu taşımacılığına ağırlık vermesini anlamak mümkün değildir.

Yatırım Rakamları Trajikomik!

Bu durum yatırım politikalarına da yansımış, 1. ve 2. Beş Yıllık Kalkınma Planları hariç; başlıca önem taşıyan plan dönemlerindeki yatırımlar ile gerçekleşme oranları arasında gerçekleşme aleyhine bir açığı oluşmuştur. 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan itibaren gerçekleşen yatırımlarda ciddi bir azalma yaşanmıştır. Örneğin; 2002–2007 döneminde yatırım ödeneklerinin yılda ortalama yüzde 61'i yatırım olarak gerçekleşmiş; uzmanların da belirttiği üzere hızlı tren dışında Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları'na (TCDD) yatırım amacıyla aktarılan kaynak miktarında önemli değişiklikler olmamıştır. Demir yolu sistemine Ankara-İstanbul hattı hariç, kilometre başına yılda ortalama 10 bin dolar tutarında yatırım yapılmaktadır, bu trajikomik bir rakamdır ve 11 bin km'lik demir yolu hattının gerekli bakım ve yenilemeden mahrum kaldığını göstermektedir. Son yıllardaki kazalar önemli ölçüde bu bakımsızlığın sonucu olarak yaşanmaktadır.

2008 istatistiklerine göre mevcut hatların yüzde 20'si 21–30 yaş arasında, yüzde 25'i ise 30 ve üzeri yaş gibi çok yüksek bir yaş sınırının üstünde bakımsız kalmıştır. Mevcut tren trafiği altında yapılan yol bakım ve yenileme çalışmaları yetersizdir. Yol bakım ekipleri, personel azaltma politikaları eşliğinde birbirleri ile yarıştırlarak teknik ölçütler dışında çalışmaya zorlanmıştır.

Resmi Politikalar Kendi İçinde Çelişkili

Bütün Beş Yıllık Kalkınma Planlarında taşımada can ve mal güvenliğinin artırılması; taşıma taleplerinin karşılanması; taşıma maliyetlerinin, enerji ve tüketimin tek enerji türüne bağımlılığının azaltılması; deniz yolu, demir yolu ve boru hatları taşımacılığına ağırlık verilmesi; ülkemiz üzerinden yapılan transit taşımaların ülkemizin daha avantajlı olduğu demir yolu ve limanlara kaydırılması için gerekli olanakların hazırlanacağı belirtilmekte, ancak bunlar yalnızca saptama düzeyinde kalmaktadır. Zira kara, hava, deniz ve demir yolu ulaşımına ilişkin gerçekleştirilen ve öngörülen serbestleştirme–özelleştirme politikaları ve yalnızca kara yolu ulaşımını güçlendirmeye ve "hızlı tren" desteğine yönelik politikalar ile "diğer ulaşım biçimlerine de yatırım yapılması gerektiği" yaklaşımı arasındaki çelişki çok görünür bir biçimdedir.

Demir Yolları ve TCDD Üzerinde Oynanan Oyunlar

Ulaşım politikalarındaki olumsuzluklar genelde idari düzensizlikler, işletme bozuklukları, planlama, araştırma yetersizlikleri ve yetersiz personele bağlanmaktadır. Oysa ulaşım ve demir yollarındaki sorunlar çok farklı nedenlere dayanmaktadır.

Dünya Bankası, AB ve IMF programları doğrultusunda TCDD'nin yeniden yapılandırılması ile altyapı ve işletmeciliğin bölünmesi, farklı iş birimleri arasında kaynak aktarımı yapılmaması, kurum yapısının parçalanması, faaliyetlerin yatay bölünmeye tabi kılınması, özelleştirme ve taşınmazların satılması, istihdamın azaltılması, teknik yetenekler zayıflatılarak demir yollarının yerli ve yabancı sermayeye açılması hedeflenmiştir. Altyapı işletmeciliği bölünmesi, kurumsal bölünme, "toplam kalite yönetimi, müşteri memnuniyeti" gibi piyasa faktörleri, azaltılan personelle çok iş çıkarma, esnek çalışma koşulları, performansa bağlı ücret politikası, siyasi ve ehil olmayan kadrolaşma, iş gücü kalitesinin düşürülmesi, istasyonları kapatma, lojmanların satılması, permi haklarının kaldırılması, hastane ve eğitim tesislerinin kapatılmasını yeni yasal düzenlemeler izleyecektir. "Genel Demiryolu Kanunu Tasarısı" ve "TCDD İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün Yeniden Yapılandırılması ve Türkiye Demiryolu Taşımacılığı A.Ş. Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı" ile 153 yıllık demir yolu kazanımları ve TCDD'nin tasfiyesi gerçekleştirilecektir.

Bu kapsamda TCDD taşınmazları, hukuksal süreçler ve Anayasa Mahkemesi kararını beklemezsizin özelleştirilerek elden çıkarılmak istenmektedir.

Demir yollarında kamu işletmeciliğinin tasfiye edilmesinin önemli ayaklarından biri de personel politikasıdır. Bu kapsamda izlenen bilinçli politikalarla, 1959 yılında 66 bin 595 olan toplam TCDD personel sayısı 2000 yılında 47 bin 212'ye, 2003'te 39 bin 23'e, 2008'de 30 bin 617'ye düşmüştür.

Türkiye Kaza Sıralamasında İlk Sırada

Türkiye, Avrupa ülkelerine kıyasla hat uzunluğu bakımından gerilerde kalmasına rağmen kaza sayısı bakımından

açık ara ile öndedir. Diğer ülkelerde yok denecek kadar az olan altyapıya dair sorunlar ve teknik sıkıntılar ülkemizde kazaların başlıca nedenini oluşturmaktadır. Çarpışma, deraymanlar ve diğer kazalar olarak nitelendirilen kazalar kategorisinde 2007 yılında Türkiye’de toplam 157 kaza yaşanırken, Almanya’da 36, İtalya’da 18, Fransa’da 5 ve Hollanda’da 2 kaza görülmektedir. Yine 2007’de ülkemizde demir yolu araçlarının raydan çıkması anlamına gelen “deraymanlar”a bağlı olarak 89 kaza yaşanırken, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerde raydan hiç çıkmadığı; İtalya’da 9, İspanya’da 4, Belçika’da 1 kez kaza yaşandığı görülmektedir. Toplam kaza sayısında da ülkemiz 394 kazayla 24 Avrupa ülkesi içinde ilk sırada yer almaktadır.

Ayrıca Türkiye, 24 Avrupa ülkesi arasında;

- Demir yolu yolcu taşımasında yüzde 1,9 ile sondan birinci,
- Demir yolu personeli sayısında 12’nci, yüzölçümü ve nüfusu en büyük 6 ülke arasında sonuncu,
- Demir yolu hat uzunluğunda 9’uncu, yüzölçümü ve nüfusu en büyük 6 ülke arasında büyük ara ile sonuncu,
- Yolcu sayısında 15’inci, yüzölçümü ve nüfusu en büyük 6 ülke arasında çok büyük ara ile sonuncu,
- Yolcu-km’de 11’inci, yüzölçümü, nüfusu ve demir yolu hat uzunluğu en fazla olan 6 ülke arasında çok büyük ara ile sonuncu,
- Yük taşımada net ton ölçeğinde 16’nci, yüzölçümü,

nüfusu ve demir yolu hat uzunluğu en büyük 6 ülke arasında çok büyük ara ile sonuncu,

- Ton-km ölçekli yük taşımada 12’nci, yüzölçümü, nüfusu ve demir yolu hat uzunluğu en büyük 6 ülke arasında büyük ara ile sonuncu,
- Demir yolu trafiğinde 13’üncü, yüzölçümü, nüfusu ve demir yolu hat uzunluğu en büyük 6 ülke arasında büyük ara ile sonuncu,
- Elektrik enerjisi tüketiminde (tüketimi tespit edilen 19 ülke arasında) 17’nci,
- Km²’ye düşen demir yolunda 23’üncü,
- 10 bin nüfusa düşen demir yolunda sonuncu,
- Nüfusun demir yolu ile seyahat sıklığında sonuncu,
- Elektrikli demir yolu hat yüzdesinde (tespit edilebilen 23 ülke arasında) 21’inci sırada yer almaktadır.

Çözüm Önerileri

Kara yolu ulaşımı dışında çağdaş ve hızlı, altyapı problemleri ve sorunları çözümlenmiş demir yolu, hava yolu ve deniz yolu ulaşımının da hak ettiği düzeye ulaşması ile ulaşım talebi en ekonomik biçimde demir yolu taşımacılığının kamu hizmeti olarak geliştirilmesiyle karşılanabilecektir. Aşağıdaki değerlendirme ve öneriler bu açıdan değerlendirilmelidir.

- Bir “Ulaştırma Ana Planı” yapılmalı; bu plan kapsamında demir yolu, deniz yolu, hava yolu ve kara yolu için ayrı ayrı Ana Planlar hazırlanmalıdır.
- Ulaşım politikaları kara yolu/deniz yolu/demir yolu/hava yolu entegrasyonlu Kombine Taşımacılık (seri, ekonomik, çevreci, güvenli ve hızlı taşımacılık), bir başka deyişle bütün türlerin tek bir taşıma zinciri oluşturacak şekilde entegre edilmesi ekseninde yeterli fiziki kapasite ve olanaklara sahip yükleme, boşaltma ve aktarma terminaleri oluşturulmalıdır.
- Yük ve yolcu taşımacılığında ağırlık demir yolu taşımacılığına verilmeli, demir yolu taşımacılık oranları planlı olarak artırılmalıdır.
- Ulaştırma sektörü ve demir yollarının altyapı, araç, arazi, tesis, işletme ve taşınmazlarına yönelik bütün özelleştirmeler, belediyeler ve üçüncü şahıslara devirler durdurulmalıdır.
- Gerekli olan altyapı, bakım, yenileme çalışmaları eş-

liğinde eski hatlarda “sürat demir yolu” projelerine yönelinmeli; yeni altyapı ve yüksek standartlı yeni hat yapımına dayanmayan “yüksek hızlı tren” projeleri durdurulmalı; bu konuda meslek odaları, sendikalar, uzmanlar ve bilim insanlarının görüş ve uyarıları dikkate alınmalıdır.

- Yeni raylı sistemlerin mevcut ulaşım ağları ile entegrasyonu sağlanmalı, Ankara–İstanbul hattı ile Marmaray olarak da anılan Boğaz Tüp Geçit projesi arasında bağlantı kurulmalı ve bu proje yalnızca raylı sistem projesi olarak sürdürülmelidir. Kentlerde başta metro olmak üzere hafif raylı sistemler yaygınlaştırılmalıdır.
- Büyükşehir ve sanayi merkezleri, çağdaş standartlara uygun demir yolları ve mevcut limanlar yoluyla birbirlerine bağlanmalıdır.
- “Demir yolu, demir yolcu, yolcu ve yük güvenliği” bir bütün olarak düşünülmelidir.
- Ulaşımında enerji verimliliği çalışmaları ulusal bir politika olarak ele alınmalı; ulaştırma master planlarında, birim enerji tüketimi daha düşük olan sistemlere (demir yolu ve deniz yolu) öncelik verilmeli, mevcut sistemlerin kapasiteleri tam ve verimlilikleri geliştirilerek kullanılmalı; petrol bağımlılığı azaltılmalıdır.
- Dünya Bankası ve uluslararası sermayenin istemleri doğrultusunda hazırlanan Demir yolu ve TCDD Kanun Taslakları geri çekilmeli; “TCDD’nin yeniden yapılandırılması programı” yerine kamu, ülke ve toplum çıkarlarını gözeterek yeni bir yeniden yapılandırma programı uygulanmalı, çalışanların söz ve karar sahibi olması sağlanmalıdır.
- Siyasi kadro atamaları ve her düzeydeki uzman kadro kıyımına son verilmelidir. TCDD’nin personel açığı siyasi değil, mesleki ve teknik ölçütler içinde giderilmeli; “performansa göre ücret”, “toplam kalite yönetimi” vb. uygulamalar kaldırılmalıdır.
- TCDD nitelikli personel yetiştirilmesi için üniversiteler ve meslek odalarıyla iş birliği yapmalı, meslek içi eğitim geliştirilmeli, daha önce TCDD bünyesinde

olup kapatılan meslek liseleri yeniden açılmalıdır.

- TCDD’nin borçlandırılması ve zarar ettirilmesi uygulaması terk edilerek TCDD borçları kamu tarafından üstlenilmelidir.
- TCDD’nin araç parkı geliştirilmeli, yeni yatırım ve iyileştirme çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Hizmet dışı bırakılan bakım ve tamir atölyeleri ve bütün tesisleri yeniden işlevli kılınmalıdır.
- TÜDEMSAŞ, TÜVASAŞ, TULOMSAŞ gibi TCDD fabrikaları lokomotif ve vagon üretecek teknik düzeye getirilmeli, montaj değil üretim esaslı bir yapıya sahip olmalı; demir yolu yan sanayisine (ray, tekerlek vb.) yatırım yapılmalıdır.
- Demir yolu modlardaki atıl kapasitelerin değerlendirilmesi için işletme iyileştirmeleri yapılmalıdır. Demir yolu hatları ciddi ve bütünlüklü bir tarzda onararak yeniden yapılandırılmalı; ulaşım güvenliğini etkileyen hatlar en kısa sürede onarılmalı, elektrifikasyon ve sinyalizasyon gereksinimleri karşılanmalıdır.
- Yolculuk alışkanlıklarının değiştirilmesine yönelik programlar hazırlanmalıdır.
- Başta demir cevheri, kömür olmak üzere kamu yükleri demir yolu aracılığıyla taşınmalıdır.
- Ülkenin ve kentlerin kaderini etkileyecek büyük projeler tartışmaya açılmalı, sendikalar, meslek odaları, bilim insanları ve üniversitelerin karar süreçlerine katılmaları sağlanmalı; kasıtlı yanlış uygulama yapanlar hakkında verilen yargı kararları uygulanmalıdır.

AKP VE YÖK'ÜN ÖZELLEŞTİRME SALDIRILARININ KARŞISINDA ÖĞRENCİLERİN YANINDAYIZ

TMMOB Makina Mühendisleri Odası, eğitim alanına dönük AKP ve YÖK eliyle gerçekleştirilen örtülü özelleştirme saldırılarının karşısında, anayasal haklarını kazanmak için mücadele eden mühendislik ve üniversite öğrencilerinin yanında olduğunu kamuoyuna ilan eder.

12 Eylül'ün bir kurumu olan YÖK vasıtasıyla üniversiteler salt kâr mantığı ve piyasa değerleriyle kuşatılmaktadır. Eğitim ticarileştirilerek öğrenciler müşteri, eğitim kurumları tüccar haline getirilmektedir. Üniversite harçlarına yapılan fahiş zamlar ve eğitimin örtülü yollarla özelleştirilmesi hamleleri, Türkiye'nin 12 Eylül sonrasında yaşadığı dönüşümün en somut kanıtları arasında yer almaktadır.

Bugün meslek liselerine uygulanan katsayıların kaldırılmasından hareketle "eğitimde fırsat eşitliği ve adalet sağlandığı" söylemi gerçekte sahtedir. Eğitimin gerçekten tüm yurttaşlar için eşit koşullarda erişilebilir bir standarda yaklaşması, esas olarak eğitiminin niteliğinin düzenlenmesi, yoksulların üniversiteye girebilmesi ve eğitimde özelleştirmeci bütün uygulamalara son verilmesiyle mümkündür.

Eğitimde adalet; toplumun yalnızca bir kısmının ihtiyaçlarına göre düzenlenmiş ve din eğitimi özendirici nitelik taşıyan kararların altına imza atarak değil, halkın ezici çoğunluğunun ödemeyeceği harçları ve eğitimdeki tüm paralı uygulamaları kaldırma ve üniversite içi hizmetleri paralı olmaktan çıkarma yoluyla sağlanabilir.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası, eğitim alanına dönük AKP ve YÖK eliyle gerçekleştirilen örtülü özelleştirme saldırılarının karşısında, anayasal haklarını ka-

zandırmak için mücadele eden mühendislik ve üniversite öğrencilerinin yanında olduğunu kamuoyuna ilan eder.

Anayasal bir hak olan parasız eğitimin koşullarının hazırlanması yerine, üniversitelere kriz döneminde bir gelir kaynağı olarak bakılmasının tezahürü olan ve oranları yüzde 500'e varan harç zamları geri çekilmeli, harçlar tamamen kaldırılmalı ve üniversitelerin üzerindeki piyasa vesayetine son verilmelidir.

Emin KORAMAZ

TMMOB Makina Mühendisleri Odası

Yönetim Kurulu Başkanı

(28 Temmuz 2009)

